

KATONASZÖKEVÉNY (IV.)

BORDÁS GYŐZŐ

VIGILIA NATALE – OLASZORSZÁGI ANZIKSZ

14.

Durresből kora este hajóztunk ki, s bár sötétedni kezdett már, még így összekötözve is élveztük a szürkületből előbújó fehér fodrokat, amelyek egyenesen és mindig csak felénk tartottak, sőt ahogy esteledett, mind ezüstösebb színt kaptak. Palival és az egyik rendőrrel voltam egy kabinban, Árpád és egy olasz rabtársunk meg a szomszédosban, ugyan-csak megbilincselve, rendőri felügyelettel. Hiába kértük a poliziottót, vegye le láncainkat, hallani sem akart róla, határozottan intett nemet, sőt, amikor WC-re kéredzkedtünk, a derekunkra, pontosabban a derékszíjunkhoz is láncot csatolt, s a félig nyitott ajtó mellett műveleteinket is szemmel tartotta. Szégyelltem is magam az utasok előtt, nem mintha válogatott úri közönség lett volna, zömmel albán és olasz kereskedők és kofák, kosaraik megrakva fügével, szilvával, almával, mert, mondom, menettértei járat volt, de nem volt mindegy, hogy mint a kutyát vezetnek még a klozetre is. A hajó farában viszont egy karám is volt, szabályosan szalmával leszórva, élő birkáknak, bárányoknak, kecskéknak. Aztán besötétedett, és már csak a mind jobban fölerősödő szél zúgását és a tenger morajlását hallottuk, azt, amint a hajó orrának verődnek a hullámok, amelyeket szabályosan kettéhasíthatott az orr, s aztán a hullám egyik fele a jobb, a másik meg a bal peremet söpri végig. Sejtelmes

volt mindez a kis fülkében a fapadon, kényelmetlenül, összekötözött kézzel ülve, a mind nagyobb csendben, mert ahogy a szél erősödött, s nyilván eső is készülődhetett, a kofák kosaraikat a hajó gyomrába húzták meg vitték, így a fedélzeti zaj egyre csendesedett, sőt éjféltajt teljesen elült. Mindenki nyilván valami menedéket keresett, szunyókálásra is, mert az út reggelig tart.

Néha-néha lehunyhattam a szememet is, de nem a mind erősebb szél fújta ki a szememből az álmot, hanem a hajó jószágainak a nyugtalankodása. A kis kerek ablakon már többször becikázott a villám, ami egy-egy pillanatra vörösre festette rendőrünk fém vállpántjának apró rangjelzéseit, meg hallottam a dörgést is a távolból, de csak azon csodálkoztam, hogy december derekán? Hanem láttam én már megbokrosodott lovakat, rosszul letaglózott tehenet meg ökröt, pontosabban hallottam már vészjósló, könyörgő meg a dühtől robbanó állati hangot a Korhecéknél, nem egyet, de ez valami más volt. Riadtság volt a birkák böngésében, talán valami olyasmi, mint mikor farkasok támadnak rájuk, s ők tehetetlenek. A kecskék is vesztüket érezvén mekegtek, nem úgy, mint mikor enni kérnek. S ott a hajón ezek e beszűrődő hangok még félelmetesebbek voltak. S láttam, a rendőrt sem hagyják közömbösen. Fölugrált a helyéről, kinézett az ablakon, bár ott semmit sem láthatott a sötétben, aztán idegesen ajtót nyitott, kiment, visszajött, a szomszédos fülkében a kollégájával is váltott néhány szót, de mindabból csak azt tudtam kihámozni: nem lesz nyugodt utunk.

Nem is lett. A tenger háborogni kezdett, a hullámok most már mintha nem is szembe, vagy akár oldalról jöttek volna, hanem egyenesen a mélyből törtek fölfelé, himbálni kezdtek bennünket, dobáltak erre is, arra is, úgy éreztem, mintha egy nagy tők lennék, hol az egyik, hol a másik falban koppant a fejem. Hiába próbáltam összekulcsolt kezemmel védeni a fejem, ez csak néha sikerült. S ekkor végre előkerült a kulcs. Kioldott bennünket ez a mogorva őrünk, de őt, az ilyen esetekben nyilván harcedzettebbet, fogta el elsőként az a valami, amit tengeribetegségnek hívunk. Előbb csak elsápadt, aztán a gyomrát kezdte fogni, nem sok sikerrel. Telehányta végül a fülkét, s abban a rohadékban úgy forgott, mint egy csiga. Mi segítettünk neki, a most már nyitott ajtóknál vizet mertünk a kezünkbe a lecsurgásból, s azzal locsoltuk föl, amennyire lehetett. Mutattam is a mukinak, hogy lám, jól tetted, hogy kioldoztál

bennünket, mert egyébként az ördög vitt volna el. És ekkor láttam szememben először megcsillanni egy hálás pillantást. De ekkor még meg voltam győződve, elnyel bennünket az Adria.

Mekkora megkönnyebbülés volt, amikor másnap reggel nyolckor végre kikötöttünk. Rendőrünket a mentők vitték hordágyon nyilván egyenesen a kórházba, mert állítólag elfakadt a nyombeje, ránk meg a rabszállító várt rácsos ablakával. Mind a négyünket, az egy szátra maradt rendőrrel, a hátsó ajtón tuszkoltak be, még mielőtt a kosarasokat meg az állatokat hajtókat leeresztették volna. A fülledt fürkében eltöltött órák után szinte illatnak hatott a bari tengeri kikötő halbúze, s dallamosnak a sirályok tömegének reggeli, éhes rikácsolása. Olaszország, hát ide is eljutottam! Innen már az olasz–magyar barátság csakis hazarepíthet, gondoltam.

Egyenesen az ottani börtönbe vittek. Volt egy amolyan abrakos tarisznyára hasonlító, vállra akasztós táskaféleségem. Azt vették el először, s külön kupacba tették hosszú, nyeles borotvát, ollót, tűmet, cérnát, stoppolófát, mindazt, amit a repülőtéren építése közben szereztünk, többnyire ajándékba az olasz és francia ácsoktól, földmérőktől, hegesztőktől, mert megnyírtuk őket, kipucoltuk a ruhájukat, kivikszeltük cipőjüket. A pénzt, amit az építésnél kerestünk, egy borítékba tette, rá is írta az összeget, megnyálazta, leragasztotta. Még egy pecsétet is ütött a hátlapjára. A másik kupacban maradt egy kurta zsebkésem, két zsebkendő, borotvaszappan, fogkrémem, néhány gomb, egy kis törülköző, a zsebkendő és a fogkefém, mert azom is volt, de amit számomra érthetetlen okból a börtöntiszt azonnal kettétört, s a letört nyelet a sarokba dobta.

Rabtársaimtól tudtam meg, hogy öt centinél nagyobb tárgy rabnál nem maradhatott. Amit elvesznek, elvesznek, gondoltam, legyenek vele boldogok, csak szabaduljunk, majd szerzünk ismét magunknak.

De itt aztán megint vallatóra fogtak, a kihallgatások és a keresztkérdések egész sora következett, s mivel egészen szépen tudtam már olaszul, én voltam a tolmács. Tolmács? Az áldozat. De ott még nem is tartunk. Mert miután az a maradhat, nem maradhat játék lezajlott, átadtam a papírt, amit az a szerbül beszélő albán adott, de zavaromban, hogy olyan három méter magas falak közé hoztak, ahol az adriai ég is eltűnt a fejem fölül, elfelejtettem azt a bizonyos bűvös szót, amit pedig

fölrítam a cetlijeimre, meg ismételtettem is útközben. Így ahelyett, hogy azilt említettem volna, és hogy dolgozni akarunk Olaszországban, szé-píteni Mussolini államát, s hogy van is tapasztalatunk repülőtér-építés-ben, megint a magam pesti meséjét adtam elő, hogy mi magyarok vagyunk, királyság, pesti nagyapám, meg miegymás. Vallomástételemet, amely, ugye, mindhárunké volt, nem kis csodálkozással vette tudomásul a karhatalmat képviselő börtöni illető, mert, s így utólag pontosan látom, azon a cetlin más célzatú üzenet lett volna. Kétszeri rákérdezés után azonban írásba foglaltak valamit, azt, hogy ezek nem menedékjogot kérnek, amit mi mindhárman aláírtunk. Közvetítőnknek ebből vajmi kevés haszna származhatott. De így van ez, amíg az ember naiv és tájékozatlan.

A budapesti albán cukrásztól hallottam – aki egyébként a nőkereskedelmen kívül fegyvercsempészettel is foglalkozott, méghozzá úgy, hogy marcipánba csomagolta a pisztolyokat –, hogy Milánóban magyar konzulátus van. Azt reméltem, azokkal lépnek majd kapcsolatba hazatérési útlevelünk ügyében. Mint ahogy eddig, most sem vált be föltételezésem. Egy hét után, a régi recepthez nyúlva, mondom társaimnak, itt csak újból az éhségstrájk segíthet. Meg is állapodtunk benne. Tévedtünk. Már harmadnap egyszerűen közölték, s majdnem ezekkel a szavakkal is: ha nem esztek, nem esztek, itt dögöltök meg, a fene bánja, ti már két határon átszöktetek, veletek szemben nekünk aztán semmilyen, de semmilyen kötelezettségünk nincs. Immáron így, tegezve ben-nünket. Slussz-passz!

– Itt nem lehet tovább játszadozni, mert odaveszünk! – mondom Palinak és Árpádnak. Fogadjuk meg a zsidó származású magyar nőkereskedőnek a tanácsát: amit mondanak, azt tegyék! Nem ő mesélte: nőt akart Afrikába csempészni, de ezek a bigott katolikusok lefülelték a kikötőben, a nőt visszatoloncolták Magyarországra, őt meg oda csukták. Lehetett vagy negyvenéves, s mondta, itt már csak a pénz fog segíteni. Apja fogja kiváltani, mégpedig úgy, hogy otthon bevádolja sikkasztásért, erre a rendőrség nemzetközi körözőlevelet ad ki ellene, s mivel pénz-ügyekről van szó, őt az Interpol hazatoloncolja, mert az ilyen ügy a károsult ország bíróságára tartozik. Hogy ez mennyi pénzbe került, még csak nem is föltételezhettem akkor, ma már, lehet, hogy összegeket is

tudnék mondani. De hogy kifizetődő lehetett, nincs okom kételkedni benne.

Ettől az embertől tudtam meg például, hogy a vasúti jegy ára Budapestről Milánóba 122 pengő. Hát, ennyin múlna a mi jövőnk? Ha kell, ötször is ledolgozom, de könyörgöm, most már elég a hányattatásokból, s főleg a tömlöcökből! Meg két társamért is felelősséget vállaltam, előbb-utóbb velük is el kell számolnom.

15.

December volt már, s jött a karácsony. Szenteste. A gazdagabb vacsorához almát, egy-egy szem fügét és datolyát is kaptunk, de mondták, most nincs korai lefekvés, mert lesz a Vigilia Natale. Éjfél előtt mind a négyszázunkat, mert ennyien voltunk, kiállítottak a hatalmas, most a szokásosnál valamivel jobban kivilágított udvarra – oda, ahol délutánonként, turnusokban, hátratett kézzel, szótlánul fél órát kellett sétálnunk – amelynek a végében földízített fenyőfa állt, mellette fehér abrosszal leterített asztal feszülettel és a Szűz Máriát ábrázoló szentképpel. Balról harmónium, és amikor az valamiféle – nem csengetés –, hanem inkább kolompolás után, ami a szentmise kezdetét lett volna hivatott jelezni – megszólalt, már a dallam alapján, mindannyian elkezdtünk énekelni, ki-ki a maga nyelvén: Mennyből az angyal, lejött hozzátok, pásztorok, pásztorok . . . És, ha valamiről ma is meg vagyok győződve ott, akkor Istent dicsőítve, és tőle a megváltást várva. Mert, s ez tapasztalatom, a legnagyobb gazember, legyen az akár gyilkos is, meg van győződve a saját igazáról! Hogy ez okozott háborúkat, impériumváltásokat, vallásgyűlöletet . . . Mi más?

Mintha a padéi templomba csöppentem volna egy pillanatra, a gyermekkoromba, még az ég is olyan csillagos volt, mint otthon, csak nem csikorgott annyira, nem volt olyan hideg. Meg Erzsikém jutott még eszembe, akivel tavaly együtt mentünk az éjféli misére Szabadkán a ferencesekhez, s útközben először fogtam meg a kezét. Vajon most is ott van-e, s mikor lesz alkalmam újabb lapot küldeni neki, hogy életjelt adjak magamról. S mit fog gondolni, hogy világcsavargó lettem?

Míg éneklés közben ilyesmi is motoszkált a fejemben, jött a pap a füstölővel, megáldott bennünket, s amikor megszólalt, kérdem magamtól, jól hallok én, vagy csak hallucinálok? Hát ez a don Giovanni hangja!

Jobban szemügyre veszem, hát ő az! Azt hittem, boldogságomban odaszaladok az oltárnak kinevezett asztalhoz, s már mozdultam is, amikor Árpád megfogta a karomat, és odasúgta: – Hülye vagy te? Ebből még botrány lehet!

A mise alatt is alig tudtam türtóztatni magam, de, gondoltam, majd áldozáskor járulok elébe, hadd örüljön meg nekem. De meglepetésemre, erre sor sem került, amit csak azzal lehetett magyarázni, hogy előtte nem volt gyóntatás. Egyszer csak hallom: „Benedicto off Pater, et Filius, et Spiritus Sanctus Dei.” Keresztvetés, és kész.

Hogy sajnáltam, sőt egész éjjel aludni sem tudtam amiatt, hogy nem találkozhattam don Giovannival. Föl volt kavarva a lelkem, minduntalan arra gondoltam, ha tudná, hogy ide kerültünk, biztosan segítene szabadulásunkban. Mit és hol vétettem a jóistennek, hogy így kínoz? Miért nem enged haza? Nincs szüksége hentesekre? Becsületes munkásokra? Leendő újítókra otthon is? Azóta hányszor végiggondoltam, mit is értettem én akkor az otthon alatt? Nem azt, ahol most is élek. De gyermekeimnek, unokáimnak mi más volna az otthonuk, ha nem ez, amibe beleszülettek.

De erőt merítettem ebből a karácsony estéből. Már maga a tudat, hogy don Giovanni szabadult, ezek szerint megbocsátottak neki, remélhetőleg nekünk is hamarosan, de nem hagyott nyugton a gondolat, ha találkozunk, akár azonnal is.

Karácsony napján a szokásos délutáni, néma körséta közben eszembe jutott valami. Ha Tiranában meg tudtam tanulni olaszul, itt se tétlenkedjek: kidolgozom én a víz- és a szélturbina tervét. Csak úgy fejben, mert se ceruzám, se papírom. Hogy mi adta az ötletet? Az, hogy körben forogtunk! A padéi szélmalom kerekeit többször ledöntötte az erős szél, hallottam, a szélturbinák tartóoszlopaival is ez történik. Mi tehát a teendő? Mondom, hátratett kézzel karikába forogtunk. Ha a turbina lapátjait meg a malomkereket is a függőlegesből a vízszintesre fordítanánk? Ezen gondolkoztam több mint két hétig nagyon intenzíven minden délután séta közben, s figyeltem a börtönkémények szélkakasait, hogyan viselkednek a tengerről jövő széllel szemben. Mert, mi van, ha délről, s mi, ha északról fúj? A vízzel valahogy kevesebb gondom volt. Fejből ugyanis kiszámítottam, hogy ha az a mi Tiszánk mondjuk ezer kilométer, helyezünk el csak minden száz méterre egy vízszintes forgást

végző turbinát, amely a szabadesés elvén működik, tehát nem kell hozzá más energia, akkor ez a tízezer turbina egymillió negyvenes égőt tudna ellátni árammal! És ha a Dunán is, Kínában meg a Vörös-folyó négyezer kilométer hosszú!

A bari börtön csak amolyan ellenőrző, átutazó állomás lehetett, mert három hét múlva minden bejelentés nélkül rabszállító vonatba tuszkoltak bennünket. Ezt szó szerint kell érteni, mert valóban egy vagon csak a rabok utaztatására volt előkészítve: egyszer egyméteres cellák voltak, bilincseinket a vasrácshoz erősítették, úgyhogy útközben még a dolgunkat se végezhetjük emberi módon. Foggiában szállítottak ki bennünket.

Megint csak komoly bűnözők közé kerültünk: az egyik saját bevallása szerint eddig mintegy kilencven lovat lopott, egy borbély féltékenységből elvágta a felesége torkát, egy tipikus göndör hajú, kreol bőrű olasz, saját bevallása szerint, ékszerboltot rabolt . . .

Ezt a börtönt úgy képzelj el, hogy két méter vastagok a falak, a szobák magassága négy méter, s csak a mennyezet alatt van az ablak. A börtönőr első dolga minden reggel megkopogtatni fémrúdjával minden rácsot. Mint a vasutas a vonat kerekeit. Mert volt már rá példa, hogy kenyérben vasfűrészelt csempészték be. A cellában olyan sötét van, hogy éjjel-nappal ég a lámpa. Négyen vagyunk egy zárkában, de hetente cserélnek bennünket. Sose tudod, kivel fogsz összekerülni, vagy ki jön hozzád. Itt Palival csak egyszer, Árpáddal meg nem is találkoztam, csak séta közben üdvözlöttük egymást szempárváltással, de tekintetéből az irántam való megvetést is kiolvastam.

Viszont így cellánkban találkoztam megint magyarokkal is. Pontosabban pesti magyar zsidókkal. Tőlük hallottam életemben először valamiféle zsidótörvényről, ekkortájt éppen valamiféle másodikról, amely korlátozza a közéleti és gazdasági, így fogalmaztak, térhódításukat. Menekültek volna Amerikába, de otthon ugyancsak körözőlevelet adtak ki ellenük, ezért az olaszok lefogták őket. Mondták is, ott tolták el, hogy nem mindjárt Triesztből indultak, hanem Bariba akartak eljutni, merthogy ott könnyebben megvesztegethetők a segítőtársak.

Válogatott börtöntöltelékek mind, gondoltam, csak mi voltunk ártatlanok, akik almán kívül semmi mást csenni sem mertünk?

Rendkívül megalázottnak, gazdátlannak és hazátlannak, árvának éreztem magam, s mindinkább gyötört a lelkiismeret is, amiért mindebbe

barátaimat is bevontam. Ekkor éreztem először, hogy marni tudnék, mint egy kutya, de a tehetetlenségtől, a dühtől, s talán már a bosszútól is. Sajgott belé az egész testem, amit tettem, nemcsak önmagamért, hanem társaimért is.

16.

Fuggja börtöne. Mondtam már, pfuj! Ellenben azok az állandó embercserék, hogy mindig valami új ismeretséget kötsz, szinte másfajta lényekkel kerülsz közeli kapcsolatba . . . Ennek volt is némi varázsa. Ha mindez nincs, talán el sem múlik a nap. Így viszont csak peregtek a percek, órák, napok. Különösen az a hét maradt meg emlékezetemben, amikor a pesti szökevények közül az egyik borotvált fejű került a cellánkba. Olyan bérgyilkos tekintetű volt, kissé keskeny homlok, s benne két állandóan jobbra-balra villogó szem. A cellában mindig félhomály volt, így ezt is csak a szaruhártya vibrálásaiból fedezhettem föl. Izgága, nyugtalan lélek, ez azonnal látszott, már abból is, hogy hol földobta pokrócát a négyes számú ágyra, hol levette, majd ismét földobta. Mintha csak válogatni akarna, pedig az ágyak számozottak voltak, ha egyszer a négyes az övé, a hármas meg az enyém, akkor mese nincs. Így került ő fölém.

– Cseréljünk – mondja.

– Nem lehet.

– Én tudom, hogy te egy csetnik magyar vagy.

Istenemre mondom, akkor még fogalmam sem volt, mit jelent maga a szó, csak azt éreztem, rám nézve valami sértő, s azonnal le is ugrottam, hogy lekeverek neki néhány pofont. Bár idősebb volt nálam, fizikailag gyengébb, nem volt kérdéses, hogy könnyen elbánok vele. A másik emeletes ágyon két olasz, az egyik akkor éppen az aranyműves kifosztója. Ők ugrottak az ágyukról és fogtak le, mondván: tranquillata, tranquillata. A börtönben még az ilyen apró incidens se múlhatott el észrevétlenül. Míg a két olasz lefogott bennünket, már nyílt is az ajtó, három ór jött gumibottal, s gyorsan megértve a helyzetet, addig vertek bennünket, a fejünket, a hátunkat, a lábunkat, amíg ő a négyes ágyra, én meg a megszabott helyemre be nem menekültem. Érdekelte is őket, ki kit sértett meg.

Később bevallotta, a lámpa miatt történt mindez, mert nem tudta elviselni, hogy egész éjjel ég, s neki mindig balra kell fordulnia, hogy aludni tudjon. Hogy ekkor kaptam először verést, ez most nem is fontos, de ezzel a borotvált fejű, kicsit egér, kicsit patkány képű alakkal, akinek még a nevét se tudtam meg soha, kissé összelegeledtünk, ez az, ami megmaradt bennem. Hogy különösen éjjelente már nem csak önmagunkat simogattuk, hanem egymást is, szinte természetes volt. A bróm, amivel – mi így mondtuk – fűszereztek koztjainkat, nyilván csak pocskéolás volt. Nem fogott az rajtunk. Még az idősebbjén sem. Mesélték is, hogy éppen itt Foggiában azért kellett a női fogdát átköltöztetni a város másik felébe, mert míg a szomszédságban volt, azt a vastag falat is „átrágták”, de ne gondold, hogy csak a férfi oldalról. Azokkal a műtűr kis, mondtam öt centinél nem hosszabb zsebkésekkel, körömvágó csipeszekkel, talán még a fogkefékkel is. Igen, a nyugtalanabb vérűek. De ki nem lesz olyan, ha heteken, hónapokon, sőt éveken keresztül sínylődik?

Szóval, ez még nem hozott volna közelebb ezzel az Amerikába szökni készülő ellenszenves és undok alakkal, csak a meséje. Képzeld el, olyan szerelmi meséket tudott, s mindazt úgy adta elő, mintha ő lenne ugyan a főszereplő, de a történetet az érintett hölgy barátnője mesélné neki vissza, hogy attól aztán, férfiasan bevallom, nem csak a hajam állt föl. – Tudod, Viola azt mesélte, hogy őt nem volt könnyű rávenni a dologra. Sőt, amikor a nyakába borultál, szemrehányást is tett. De te nagy nyugalommal azonnal a szoknyája alá nyúltál, sőt oda is hajoltál. Ettől ő is kezdett begerjedni, s nem ellenkezett, amikor először őszibarack méretű és ízű melleit megfogtad, majd lassacskán szopogatni kezdted. S ezután alávetette magát a sors rendeltetésének. Viola ezek után hagyta, hogy levetkőztesd, sőt kérte, hogy fogja meg szerszámodat. Örömmel tette, te pedig először csak gyöngéden megpiszkáltad likát, majd fölkelte, kispárnát hoztál a feneké alá, s ezután Viola ösztönösen is szétrakta a lábát. Örjítő érzések következtek. Előbb te fönt, ő lent, aztán fordítva, míg nem a szerszám teljes bevonása is megtörtént. S azon az éjjelen nem kevesebb mint háromszor. Viola pedig még ma sem tudja elfelejteni ondós-parfümös testetek másnapig tartó párás kigőzölgését.

Micsoda jani, csapdostam a térdeimet, miközben ott matatott a gatyámban, s csak azért nem érhetett a szájjával is, mert a szomszéd ágyakon ott a két olasz muki.

Nekem meg ebbéli tapasztalataim nem voltak. Mondtam már, Erzsikémnek csak a kezéig jutottam, s csak egy olyan eset volt addig életemben, ami ezen a vonalon említést érdemel. El is meséltem ennek a számomra most már kevésbé ócska, sőt időnként már-már szimpatikus, de kétségtelenül ferde hajlamú alaknak a saját történetemet is.

Már Zimonyban dolgoztam Böködivel, amikor a mészárszékben dolgozott Teruska, amolyan keverék, már ami a nemzetiségét illeti, volt benne minden, orosz–magyar–szerb–cigány, szép kreol bőrrű. Takarítónő.

Még mi vagdaljuk, daráljuk, töltjük, ő a zsírfestékes falakat mossa, aztán az ablakokat törli le, majd létrára mászik, hogy a gerendákat porolja le, szóval tesz-vesz ott körülöttünk S míg fön van a létrán, oldalba bököm a társam, s csak úgy mormolva: – Micsoda formás feneke van. Megérezte, meghallotta, nem tudom. Tény, hogy amikor csak kellett neki valami, engem kért meg, adjam már neki oda a vödrot, tartsam meg a rongyot, fogjam azt a létrát, mert szétcsúszhat alatta.

– Te, ez alighanem riszálja a fenekit körülötted! – mondja nekem a Böködi, merthogy se nem hülye, se nem vak.

– Á, dehog, hát hallod, hogy Belgrádban vőlegénye van.

Volt is, de ez mit sem számított, mert amikor rám esett a sor, hogy a gazda triciklijével most én vigyem be az árut az állomás fölötti Balkán utcai három hentesüzletbe, jön a Teruska, és azt mondja: – Ő a kora délutáni vonattal bemenne Belgrádba, de visszafelé hazahoznám-e? – Má mért ne, de legyél ott a Stefanović hentesüzlet előtt hatkor, és jöhetünk. – Nem, az nem jó, hanem a Tasić pék előtt, úgyis ott fordulsz be. Úgy is volt. Várt. Na csak úgy egészen röviden. Beszállt a triciklibe, én meg nyomom, föl a Kalimegdán felé, aztán át a Sava-hídon, tudod ez olyan, mintha Pestről át Budára. Hogyan tudtam ilyet kitalálni, magam sem tudom, mert se Pesten, se Budán életemben nem jártam, de valahogy ennek a pesti gyereknek meg kellett magyarázni az előzményeket is, így hát a nagyapámtól hallottak jól jöttek mankónak. Szóval már át is értünk a hídon, és ott a Hunyadi torony közelében azt kérdi a Terus: – Te nem vagy fáradt?

– Ami azt illeti.

– Hát toljuk be szépen ide a triciklit a fűzes alá, s pihenjünk.

Hát ekkor már kezdett pirosodni a fülem, s ha nincs sötét, mindenki látta volna. Betoltuk. De ő megint csak visszamászott a helyére, oda, ahol ült. S int má, mé málékokod, menjek mellé. – Kibír az bennünket is, ha két disznót kibírt. Áttételes értelme eme mondatának már csak az agyába se fért volna. De akkor az enyémbe se, be kell vallanom.

Nem történt ott más, mint hogy előbb-utóbb lucskosak, csatakosak, vizesek lettünk mindketten. Úgy nézett ez ki, mint a táncban, amikor a nő vezeti a férfit, az meg ügyetlenül lépked a két bal lábával. De szép, rossz a szó, gyönyörű volt, mert ekkor érintettem először nőt, fönt és lent, ne részletezzem, mert ez ma már, öregember létemre se vigasz, se érdem, csak tény, de ami akkor ott a mesém summája volt: a végén kiszopta. Hát, én illet életemben csak akkor ott s egyszer tapasztaltam.

– Ez igen, ez történet – mondta szinte lelkendezve a kopasz fejű, s zörgetett az őrnek, nyissa ki az ajtót, mert neki a WC-re kell mennie. Szemmel láthatóan nyugodtabban tért vissza. De az ilyesmi számunkra, a börtönlakók számára, most már kezdett mindennapi jelenséggé válni.

17.

Foggia után Ancona. Itt már némileg lemorzsálódunk, mert Anconába csak egytucatnyian mentünk, valamivel civilizáltabb körülmények közé, kettesével összebilincselve, igaz, fapados, rabszállító utolsó vagonban. Az Adria déli partjain siklott a gőzös, „nordnak”, azaz északnak, ahogyan az egyik olasz rabtárs megjegyezte, akinek nem volt ismeretlen ez a táj. Ez jó jel, fiúk – ismét együtt voltunk mindhárman –, mondtam halkan, mert vagy Triesztben vagy Milánóban kötünk ki végül, ott meg van magyar konzulátus. Ezt is attól a pesti lánykereskedőtől tudtuk, akinek egyébként térképe is volt, s szabad időmben ismerkedtem is a csizmával, már csak azért is, hogy lássam, honnan lehetne leghamarabb hazajutni. A tenger nem volt valami barátságos, a legtöbb helyen haragosan hullámozott, amiről az a viszontagságos első hajóutam jutott eszembe, s nem is értettem azokat a gazdag urakat, akik, mint szüleim mesélték, majd megvesztek, ha Fiuméba, Abbáziába, netán Velencébe indultak nyaralni. Csak a téli természetben gyönyörködtem, a hegyes olajfákban, narancsban, fűgében, amiket még Albániában megismertem.

S azon is elcsodálkoztam, hogy ezek az olasz rendőrök az égardta világon meg nem szólaltak más nyelven, mint a sajátjukon, pedig volt közöttünk francia is meg spanyol, de ők csak a sajátjukon hadarták azt a legszükségesebbet, amit közölni akartak. De ekkorra én már gyakorlott tolmácsnak bizonyultam, s olyannyira megnőtt a bizalmuk bennem, hogy a dolgom végezni egyedül engedtek. Persze, én sem szerettem volna másnak strázsálni, de ha egyszer nekik ez parancsba volt adva. Útközben volt időm azon is elgondolkozni, amiről megint csak hosszú bari bebörtönzésünk idején meséltek, hogy az olaszok nagyon büszkék voltak a nyelvükre, sőt világnyelvvé akarták tenni, s ezért már a húszas években elkezdték irtani az idegen szavakat nyelvükből. Olyannyira, hogy például azokat, akik cégtáblaikon, kirakataikban jövevéyszavakat használnak, megbüntetik. Mesélték, hogy a szállodásokat a hotel fölíratért 25, a restaurant-ért 50 lírával.

Eszembe jutott nagyapám is, aki viszont néhány hónap alatt megtanulta a cirill írást, s a saját, ma is meglévő igazolványát olyan tökéletesen töltötte ki, hogy abban hibát nem lehet találni. Persze ez akkor volt, amikor még reménykedett jól megszokott, huszonnyolc éve folyamatosan betöltött munkahelyének megtartásában. Én viszont ezeket a betűket nem tudtam sem megszokni, sem elolvasni. De míg az olaszok példáján töprengtem, eszembe jutott, mi volna, ha a magyarból kitörölnék a német jövevéyszavakat, megbénulna a munka, hát ki tudná, mikor kell kézbe venni a vízmértéket, a tapasztókanalat, a mi nyelvünkön a colstokot, de a spájzba se mehetett volna be anyám magyarul lekvárért. Csak az én hentesszakmám mentes ettől, s erre légy büszke, mondta bölcs öregapám. Amikor ezt a mesét meséltem, Arpádnak fölcillant a szeme.

– Nekem az apám otthon azt mondta, azért kaptad ezt a nevet, mert nem lehet még csak becézni se.

Hogy azóta ez is megcáfolódott, mint sok minden, az más mese.

Ilyen gondolatokkal múltam azt a temérdek időt, amit a vonatban töltöttünk, főleg éjjel, amikor mind ritkábban jutott az eszembe, hogy itt a tengeren még jobban forognának az energiát termelő szélturbinák, mint otthon.

A többiek meg, tudod, mivel szórakoztak? A mi gyerekkori játékunkkal, a malmozással. Mert mi kellett ahhoz? Kétszer kilenc gomb meg

egy kartonlapszerűség. Gombból mindenkinek volt, vagy ha nem, hát letéptünk. S mivel meg kellett őket különböztetni, így hát tintaceruzával tettünk egy pontot az ellenfelére, s indulhatott is a játék. Ezt még az örök is megkedvelték, úgyhogy ügyrendi szabályzatukat alaposan megsértve ők is bekapcsolódtak a játékba, aminek Árpád volt a nagymestere, jó kombinatorikai képessége, no meg gyakorlata is volt, még ha otthon kukoricával meg babszemekkel játszott is.

Ancona mint a legsötétebb börtön marad meg az emlékezetemben, ahol, ha kinéztél is a rácsokon, semmit sem láttál, csak a sűrű esőt. Pocsék egy hely volt, moslák az eledel, az örök meg úgy néztek rád, mint egy darab fára. Szólhattam én hozzájuk olaszul, udvariaskodva, hogy Singorare, Singorare, lepergett róluk. Mintha kőszobrok lettek volna.

Szerencsére vitt is az út tovább, egyenesen Velencébe. A városból vajmi keveset láttunk, de itt rendezett börtön volt, reggeli, ebéd, vacsora, bőségesen, délelőtti és délutáni, sőt néha esti sétával. Tonhalat például itt ettem először életemben. Társalgás, például. Azt mondtad, át szeretnél negyed órára menni a, mondjuk, 32-be, mert van ott egy ismerősöd, az őt átkísért!

A börtön közel lehetett a tengerhez, mert állandóan valami állott iszapszag és halszag keveredett a levegőben. S itt nem is akárkikkel töltöttük azt a két hetet. Többnyire tőzsde- és bankbizományosokkal. Valamennyiüket csalással, sikkasztással, hűtlen pénzkezeléssel és adóeltitkolással vádolták, ezért rostokoltak itt. Ügyvédek meg úgy szaladgáltak a fogadószobában, ahova séta közben beláttunk, mint Tiranában a patkányok.

Sötét öltönyös, mellényes, lakkcipős, többnyire zömök fiskálisok voltak, akik védeneknek a legkülönfélébb édességeket hoztak. Sőt italt is. Mi hárman, mint az ázott verebek, úgy néztünk ki közöttük, merthogy ők elegáns civil ruhát viseltek, mi pedig még mindig a szerb királyság kopottas egyenruhájában voltunk. Volt persze egy-két bérgyilkos is köztünk, de azokat a bankárok kiszűrték, nem nagyon álltak le velük egy szóra sem. De velünk igen, velem meg pláne, különösen, hogy hallották, magyarok vagyunk. Sőt egy hét elmúltával az egyik, immár távozó a behozott kockás pokrócát is nekem ajándékozta, mondván, van abban több mint három méter, még ruhát is varrhatok magamnak.

A börtönőr meg vett nekem bélést meg ollót, méghozzá azon a pénzen, amit még az albán repülőtéren kaptam. Tűm, cernám volt, így hát a katonaruha mintájára kiszabtam az anyagot, még egy ujjas kesztyűre is futotta belőle. Ettől kezdve én civil ruhában voltam, el is dobtam a katonaruhát.

Ilyen életem nem lesz még egyszer, gondoltam, amikor ismét csak fölszólítottak bennünket, a szerb-ungarezeknek menniük kell. Udine, majd Tarvisio börtönébe. Udine szóra sem érdemes, börtön, mint börtön, közepes koszt, fegyelem. Hanem Tarvisio!

Szépen végigjártuk ennek az olasz csizmának, vagy ahogy én neveztem, szakemberként, az alsó lábszárnak az Achilles-ínétől a térd hajlatáig mindent, különösebb megrázkódtatások nélkül, de aztán itt elkezdődött a tortúra. Hogy honnan és miért és merre és megint miért, a keresztkérdések pergőtüze. És ez még hagyján, de egyszer a négyágyas cellába bedobtak egy 40–45 éves férfit. Azt mondja, őt azzal gyanúsítják, román kém. Lehetsz te tőlem, ami csak akarsz, de bennünket hagyjál békén, gondoltam.

Azt mondja, így, ezekkel a szavakkal, ő jugoszláv. Se hogy szerb, horvát, macedón, miegyéb. És még ez hagyján, de aztán elkezd, hogy ő tud magyarul, merthogy őt Jankapusztán képezték ki. Bár fogalmam sem volt, hol lehet az a Jankapuszta, eszembe jutott, hogy Debarban ezt a városnevet mintha gúnynévként emlegették volna.

– Hát mi a fenét kerestél ott? – kérdezi tőle Pali, természetesen magyarul.

– Ott képezték ki bennünket, hogy megöljük Aleksandar Karadordeviçet, a Sándor királyt.

– Csak nem azt akarod mondani, hogy te ölted meg!? – és abban a pillanatban, azt hittem, dühében nekimegy.

– Nem, Radiçot, a merénylőt ott mindjárt lelőtték, de én is tagja voltam annak a négyesnek, akiket kiküldtek Párizsba.

– Hogy kerültél te oda? – faggatja látszólag fölhevülve Pali.

– Amikor a kiképzésnek vége lett, nem én voltam a legügyesebb, jön ki az irodából, mármint a jankapusztaiból az Ivo barátom, és sír. Kérdem, mi bajod? Hát mennem köll, de nekem feleségem, kétéves fiam van otthon, egyetlen fia vagyok anyámnak, s el fogok pusztulni, meg fogok halni!

Erre mondom én, megyek helyetted. Be is mentem az irodába, mondom, én mennék Ivo helyett. Három tiszt volt bent, mindhármuknak csuklya volt a fején, csak a szemük látszott ki. Kihúzták az Ivo nevét, beírták az enyémet. Útlevelet kaptam, és indultunk Marseille-be. Ott kaptuk a pisztolyt mindannyian, de szerencsére nem én voltam az, akinek le kellett lőnie a királyt! Azt, karddal, még ott agyoncsapták.

Beleborzadtunk a meséjébe, de aztán jóval később láttam a filmet a gyilkosságról. Ahogy a király kilépett a hajóról, állandóan filmezték. Látszott, hogyan ül autóba a francia igazságügyi miniszterrel, aztán pedig ahogyan ez a Radić föllép az autó lépcsőjére, hogy virágcsokrot adjon át neki.

S abba a virágcsokorba volt a pisztoly elrejtve, amellyel a három halálos lövést leadta!

Arról nem beszélt, persze, jobb is, hogy került ide, csak annyit mondott: a francia börtönök rettenetesek. Mi se faggattuk, örültünk, ha nem kell vele szóba állni. Hál' istennek, nem sokáig voltunk egybecsukva, mert jöttek értünk, és terepjáróval kivittek az osztrák határra. Nem is gondoltam, hogy ilyen közel van, egykettőre ott voltunk, aztán kiszállítottak bennünket egy havas völgyben, és azt mondták, mehetünk. Húsz perc járás a nyári út, az kivisz egy főútra, és ott van Villach. Erről a Villachról Árpád is meg Pali is tudott valamit, annyit minden bizonnyal, hogy téli üdülőhely. A palicsi vendégek emlegették, ha kedveskedni akartak a házigazdáknak, olyan értelemben, hogy ez a Palics egy kis Villach. Föllélegezve mentünk a hóban, és el is értük az utat, amit mondtak, igen ám, de jön utánunk a biciklis rendőr, és kiabál:

– Halt! Halt! Hova?

Mondjuk, megyünk Magyarországra.

– Zurück! Zurück!

És ezt olyan határozottan mondta, hogy úgy éreztem, mintha zabla került volna a számba, ha a gazda azt mondja erre, akkor erre. Ha azt, hogy amarra, akkor amarra!

– Hát mi a baj? – kérdeztük, de ő csak integetett, hogy mind a hárman vissza: Zurück, pontosan az ellenkező irányba.

Semmit sem tehattünk, mentünk, amerre mutatta, hát a legközelebbi őrszobára. Itt már Árpád vette át a szót, mert ő tudott valamelyest németül. Látszott rajtunk, kik vagyunk.

Kérdik: – Honnan jöttünk?

Mutatjuk.

– Hogy jöttünk át?

– Gyalog, hogyan másként?

Nem így érdekelte őket, de a részleteket meg se tudtuk volna magyarázni.

Megint összekötöztek bennünket, s nem Villachba, hanem Klagenfurtba vittek bennünket, előbb a városparancsnokságra. Csak az előszobáig jutottunk, ott több tisztviselő ült, s köztük volt egy korunkbeli horvát fiú is, aki tolmácsolt. Mikor előadtuk, most már századszor is, mit akarunk, hova szeretnénk jutni, a horvát is bement. Olyan égtelen kiabálást már rég hallottunk, zengett bele az épület: – Mit akarnak? Vissza, ahonnan jöttek!

Edzettek voltunk már, hogyne lettünk volna azzá az elmúlt több mint fél év alatt, de amikor kijött a városparancsnok uniformisban, vörös arccal és dühödten, mintha csak a központi bankot raboltuk volna ki – szégyen bevallani, avagy sem –, én ott a magam százkilencven centijével és majd száz kilómmal, sírva fakadtam.

Kértem, ne tegye, mert hadbírótság elé állítanak, szüleink vannak . . .

– Magyarországra nem lehet! – kiabálta.

Később tudtuk meg, hogy Ausztria ekkor már német megszállás alatt volt, de azt semmiképpen sem, hogy ennek mi köze a mi hazamenetelünkhöz. Néma hatása lehetett a sírásomnak, mert rendőri kísérettel kivittek a vasútállomásra, aztán fölült velünk a két egyenruhás is, és irány . . . Fogalmunk sem volt, hova.

Vissza Tarvisióba!

(Folytatjuk)